

۰۵/۰۸/۲۰۱۵

پوهنمل حاجي محمد نوزادي

لمريز بادونه او د نوي کنگلي عصر وړاندوينه

د ۲۰۱۵ کال د جولای په ۱۳ نېټه د هواپېژندنې په ډنمارکي سايټ کې د برتانيوي اکليم څيړونکو لخوا د يوه لنډ کنگلي عصر د راتلو په اړه د وړاندوينې خبر خپور سوی وو . دا پداسي حال کې ده چې په راتلونکي کې د هوا د گرميدو او له کبله يې د پېښيدونکو ناخوالو په اړه ورځ تر بلې اندېښنې مخ پر زياتيدو دي . د بلي خوا د يوه کنگلي عصر د رارسيدو خبر هم د لا ډيرو ناخوالو د اندېښنو څخه خالي ندي . دلته اړينه بولم د کنگلي عصر (عصر يخبندان) په اړه څو کرښي وليکم :

د ځمکې د مخ د فزيکي حالت په تاريخ کې بيلابيلې دورې راغلي دي . کله يوه برخه تر اوبو لاندې سوی او بله برخه يې لوړ غرونه وی او کله برخلاف غرنۍ سيمه تر اوبو راغلي او د سمندرونو تل لوړ تللي وي . کله داسې گرمې دورې راغلي چې ان ځنگلونو اور اخیستې وی او کله بيا پر هغې داسې يخني واکمنه سوي وي چې ټوله سيمه يې په دايمي کنگل اړولي وي . د بيلگي په توگه د څيړنو له مخې دغه د اوسني ډنمارک او شمالي المان سيمي لس زره کاله د مخه دايمي کنگل وي يانې يو کنگلي عصر يا دوران ورباندې واکمن وو او هر څه کنگل وه . کنگلي دورې کله په زرهاوو کلونه نيسي او کله هم لسيزي يا څو پيړۍ غځيږي . د راتلونکي کنگلي عصر عمر لنډ ښودل سويدي .

دا په راتلونکو لسيزو کې د دوو متضادو حالاتو (وړاندوينو) څخه د يوه سره د مخامخ کيدو خبرې ماته د ملا نصرالدين يوه ټوکه را ياده کړه :

« وايي د وخت پاچا اعلان وکړ چې د هوا د وړاندوينې د پاره يوه تکړه متخصص ته اړتيا ده او په لوړ معاش يې استخداموي . که دا ډول څوک وي ، خپله درخواستي دي اړوندي اداري ته وړاندې کړي . ددې اعلان په اړويدو سره ملا نصرالدين مراجعه وکړه او په درخواستي کې يې دا شرط هم ليکلی وو چې که دی د خپلي ماندينې سره يو ځای استخدام سي نو دا ضمانت کوي چې د هوا وړاندوينه به يې په سلو کې سل دقيقه وي . پاچا ورته وويل چې زموږ خو يو نفر پکار دي . ملا ورته وويل چې په يوازې سره د دقيقو وړاندوينو ضمانت نسی کولاي . پاچا دده څخه ددې شرط علت و پوښته . ملا يې علت داسې بيان کړ : دا لدې کبله دي چې که زه ووايم سبا ته به اسمان شين او گرمه هوا به وي ، ماندينه مي حتماً وايي چې نه ، ستا خبره صحيح نده ، سبا به اورپخ وي ، سخت باران به اوري او هوا به ډيره سره وي او برخلاف که زه د سبا ورځې د پاره د باراني هوا وړاندوينه وکړم ، ماندينه مي حتماً شين اسمان او هوا گرمه اعلانوي . پدې توگه به سبا ته يا زما خبره صحيح سي او يا زما د ماندينې ، خو په هر حال د هوا حالات به دقيق اعلان سي » .

د ټوکو څخه که تير سو او علمي څيړنو ته راسو ، د راتلونکو څو لسيزو د هوا په اړه به په زړه پوري وي چې د برتانيوي اکليم پېژندونکو خبرې هم واورو . دا تاسی او داهم د هغه خبر پښتو ژباړه :

سره لدې چې دا مهال ډيری څيړونکي په اتموسفير کې د کاربن ډای اوکسايډ د زياتيدو له کبله د ځمکې پر مخ د اکليم د تدريجي گرميدو او تودوخي وړاندوينې کوي ، د يو لړ نورو تازه څيړنو پايلې بيا ښيي چې مور بايد د يوه نوي لنډ کنگلي عصر (يخبندان) د رارسيدو په خاطر سترگي په لار و اوسو . دا پايله د هغو څيړنو څخه تر لاسه سويده چې د انکلستان په (Northumbria University) پوهنتون کې يو شمير لمر څيړونکو تر سره کړېده . دا څيړونکي داسې وړاندوينه کوي چې د ۲۰۳۰ کال وروسته به په ځينو سيمو کې خورا سخت ساره ژمی راسي او ټوله ساحه به په کنگل و اړوي .

نوموړي څيړونکي د خپلو وړاندوينو اصلي لامل په لمر کې ويښي . دوي دا وړاندوينه د لمر پر سطح د يو لړ (لکو يا خالو) له مخې کړي چې ډيره بريالی يې بولي او وايي ددغو لکو د شمير له مخې د لمر د فعاليت اندازه لگيدلای سي چې زموږ د ځمکې پر اکليم باندې بشپړ اغيز لري .

د پاڼو شميره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

بادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پاڼوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په څير و لولئ

دغه انگریزي لمر څیړونکي د خپلو څیړنو پر بنسټ وړاندوینه کوي چې د لمر د لکو فعالیت به د ۲۰۳۰ څخه تر ۲۰۴۰ پوري ۶۰ سلنه را ټیټ سي . دغه کار به یوازې د راتلونکو ۱۵ کالو په موده کې د سختو ژمني بڅیو لامل وگرځي .

د لمر د اغیزمنتوب د کچې په اړه ناهمغري نظریات :

د اکلیم د ادلون بدلون په اړه د ملگرو ملتونو په وروستي راپور کې یې زموږ د اکلیم پر څرنګوالي باندې د لمر د رول اغیز په رسمي ډول تائید کړی مگر دا یادونه یې هم کړیده چې دا رول یوازې په ټیټه کچه د ځمکې د هوا پر منځني درجه باندې اغیز بندلای سی . نور څیړونکي ماهران بیا د لمر او په ځانګړي توګه په لمر کې د لکو فعالیت رول او اغیز د ځمکې د هوا پر حالاتو باندې ان د هغه کاربن ډای اکساید (CO2) د اغیز په پرتله هم زیات بولي چې د انسانانو د ورځني فعالیت له مخې هوا ته پورته کیږي .

په لمر کې لکي ، لمریز بادونه او د ځمکې اکلیم :

په لمر کې لکي دا هغه توپانونه بڼي چې د سختو مقناطیسي فعالیتونو له کبله د لمر پر سطح منځته راځي . دغه توپانونه ډیر مقدار مواد د لمر د سطحې څخه بهر ته خارجوي . د نوموړو موادو جریان په فضا کې د لمریزو بادونو په نامه یادېږي او کله چې تر ځمکې پوري را ورسېږي ، « شمالي نور یا روښنایي » منځته راولي (شمالي نور او جنوبي نور یو ډول قطبي روښانه بریښنایي شعاعوی دی چې د لمریزو بادونو د شدت او سختوالي له مخې منځته راځي . ژباړن) . دغه مواد همدارنګه کولای سي د ځمکې په اتموسفیر کې د اوریځو پر کچه باندې تاثیر وکړي چې دا کار هم په اتموسفیر او هم د ځمکې پر مخ د هوا پر درجو باندې اغیز بڼدي . د همدې ځایه ده چې د لمر پر سطح توپانونه د ځمکې د مخ د هوا سره تړاو پیدا کوي .

یو د بل سره مطابقت او یو په بل پوري تړاو :

څیړني بڼي چې د لمر پر سطح توپانی فعالیتونه پدې وروستيو څو پېړيو کې دوه برابره زیات سوېدي او په عین وخت کې دا کار د ځمکې د تدریجي گرمیدو د دوران سره مطابقت کوي . همدارنګه د ۱۶۴۵ کاله تر ۱۷۱۵ کال پوري د لمر پر سطح د لکو په شمېر کې د پام وړ کمښت تر سترګو سوی وو . دا وخت د هغه وړوکي کنگلي عصر دوران وو چې اروپا سخت ساره ژمي تیرول . دا هم تثبیت سوېده چې د لمر پر مخ د لکو شمیر د ځمکې پر مخ د تودوالي د منځني درجو سره مطابقت کوي . خو داچې دا حالت یو د بل سره علتی تړاو لري او کنه ، تر اوسه لا بشپړه مالومه نده او د بحث وړ موضوع پاته ده .

د راتلونکو ۱۵ کالو وروسته کې د هوا حالات :

د لمر د څیړونکو د مطالعاتو او وړاندوینو پر بنسټ او د اکلیم د بدلون په هکله د روانو نظریاتو په پام کې نیولو سره د ۲۰۳۰ کال په خواوشا کې کولای سو د اکلیم په اړه لاندې وریانتونه د یادولو وړ و بولو :

- ۱ - د ځمکې عمومي گلوبال تودوالی به دوام و مومي (لمر به پدې کار کې ډیر رول و نلري) .
- ۲ - عمومي گلوبال تودوالی به پښه نیولي سی (توقف به وکړي) .
- ۳ - په عمومي گلوبال تودوالي کې به وقفه راسی .
- ۴ - عمومي گلوبال سوړوالی او سخته یخني به راسي او یو لنډ کنگلي عصر به منځته راولي (لمر به پدې کار کې ستر رول ولوبوي) .

د پانو شمېره: له 2 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته راښوولې . په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکنی د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولی

دا چې د لوړو څلورو وريانتونو څخه به کوم يو واقعيت و مومي ، دا هغه څه چې وخت به جواب ورته ووايي او د انسانانو وړاندويني به پريکنده رول و نه لري . د ژباړي پاي

د ژباړونکي يادونه :

د لوړي ليکني د وروستۍ نتيجې اخيستنې په توگه د څلورو وريانتونو يادولو ماته يوه فکايي ډوله کيسه را ياده کړه . هغه داسې وه :

د کندهار په ارغنداب کي يو سپين ږيري سړی وو چې ځان يې تل تر نورو هوښيار او په هرڅه پوه باله . يو وخت چې حاصلات ټول سوي وو ، دغه سپين ږيري د يوې ډلي نورو کسانو سره په بانډار کي ناست وو او پدي باره کي خبري کيدې چې سړکال به د وچو ميوو قيمتونه څنگه وي . کله چې ده ته نوبت ورسيدی ، نو و يې ويل : ياره هلکانو که خدای درواغجن نه کړم زما فکر خو داسی راته وايي چې سړکال به شکرپاره يو څه گرانه سي ، يا به يو څه ارزانه سی او يا به پر دغه حال پاته وي . . . . .

د پاڼو شميره: له 3 تر 3

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړيکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولئ